

ἡ ἀκριβὴς συναγωγὴ θὰ ἡρμήνευε λέξεις Ἑλληνικὰς, ὡν ἄγνωστοι ἔως τῆς σήμερον ἢ τε ἐτυμολογία καὶ ἡ ἀκριβὴς ἔννοια. Μετὰ τὰς λέξεις ὕφειλον, δεύτερον γὰρ περισυλλέξωσι φράσεις, διότι τὸ μὲν λεξικὸν ἀνευ φρασιολογίας θὰ ἦτο τοῦ διγματος ἀνάξιον, αἱ δὲ τῆς κοινῆς φράσεις, πρὸς τὰς τῆς ἀρχαὶς παραβαλλόμεναι, καθιστῶσι ταύτην μὲν μᾶλλον εὐνόητον, ἔκεινην δὲ μᾶλλον εὔδιόρθωτον. Τελευταῖον ὕφειλον γὰρ συλλέξωσι καὶ παροιμίας, αἵτινες, ὡς ἀληθὴς τοῦ λαοῦ φιλοσοφία, χειραγωγοῦσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ γίνονται δεῖγμα τῆς ἥθικῆς τοῦ ἔθνους καταστάσεως. Αὕται δὲ αἱ παροιμίαι δυνατὸν γὰρ καθαρθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀνωμάλου αὐτῶν χυδαιότητος κατὰ τὸ δρθὸν μέτρον, οὔτε ἐξελληνιζόμεναι, οὔτε τελείως μακαρονίζόμεναι. Τότε δὴ τοιοῦτο λεξικὸν καὶ τοῖς μόνον τὴν ἀνάγνωσιν ἐπισταμένοις θὰ ἀπέβαινε διορθωτήριον καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ἥθικῆς αὐτῶν διαγωγῆς.

Ἐν τῷ τετάρτῳ μέρει τῶν Αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν, παρέστησεν δὲ Κοραῆς ἀναγκαίαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους τὴν διμόνοιαν ἀπάντων τῶν γυμνασίων τῆς Ἐλλάδος καὶ τῶν διευθυγόντων αὐτὰ διδασκάλων. Ἀναγκαίαν ὠσαύτως παρέστησε καὶ τὴν παιδικὴν τῶν γένων ἀνατροφὴν. Ἐπιστέλλων τοῖς ἰδρύσασι γυμνάσιον τῶν ἐπιστημῶν Σμυρναῖοις ἔγραφε· θέλετε νὰ καταστήσητε τὸν πλοῦτον ἀληθῶς πρᾶγμα γρήσιμον; Ιδοὺ καιρός· ἐξοδιάσατε μέρος αὐτοῦ κατὰ μίμησιν τῶν προγόνων εἰς τὴν ἀνάστασιν τῆς Σμύρνης, ἐμβιβάζοντες πάλιν εἰς αὐτὴν δσα ἀπ' αὐτῆς ἐξώρισεν ἀγαθὰ τῆς ἀπαιδευσίας τὸ σκότος. Ως δὲ ἐκεῖνοι ὡμονόησαν πρὸς ἄλλας πόλεις ἦν τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπήτει τότε πολιτικὴν διμόνοιαν, οὕτω καὶ ὑμεῖς νῦν διμονοήσατε πρὸς τὰς γετονας πόλεις, τὴν Χίον καὶ τὰς Κυδωνίας, διμόνοιαν ἥθικὴν, διότι τὸ κυριώτατον τέλος τῆς τῶν ἔθνων παιδεύσεως εἶναι ἡ χρηστογένεια. Ή διμόνοια θὰ χορηγήσῃ ὑμῖν τὰ μέσα γὰρ φυλάττησθε τὰς ἐγέδρας τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἥμῶν, οἵτινες δὲν εἶναι μόνοι οἱ ὑπὸ τὴν προσωπίδα τῆς θρησκείας χρυπτόμενοι. Ἐν παντὶ τῶν ἔθνων μεγάλῳ ἥθικῷ ἡ πολιτικῷ κινήματι ἀναφαίνονται τρία εἴδη ἀνθρώπων, ἐνεργοὶ τοῦ νέου δράματος. Οἱ εὐάριθμοι πρῶτοι, ψυχῆς καὶ σώματος δυνάμεις ἀφιεροῦσι εἰς τὴν πρὸς τὰ καλὰ μεταβολὴν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἀναζύμωσιν τῆς πατρίδος αὐτῶν. Οἱ δεύτεροι, οἱ ἐκ μόνης τῆς παλαιᾶς ζύμης τρεφόμενοι τέως καὶ δοξαζόμενοι, ἀποστρέφονται τὴν ἀναζύμωσιν, κραυγάζουσι θορυβωδῶς κατὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀναισχύντως διώκουσι

τοὺς ὀλίγους ταύτης δπαδούς. Οἱ τρίτοι, πανουργότεροι τῶν δευτέρων, ἀδυνατοῦντες νὰ φιλοσοφῶσιν ἀληθῶς καὶ νὰ τρέφωνται ὡς πρόσθεν ἐκ τῆς ἀπαιδευσίας, ποιοῦνται πραγματεῖαν τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους. Ἀποστατοῦντες τῶν ἐχθρῶν τῆς φιλοσοφίας μόνον κατ' ἐπίφασιν, γίνονται τῶν ἀληθινῶν τῆς σοφίας φίλων ψευδάδελφοι. Πάντων τούτων τὴν διάχρισιν, δυσχερεστάτην οὖσαν θῶν ἐν Ἐλλάδι, μόνος ὁ πληθυσμὸς τῆς παιδείας δύναται νὰ διευχολύνῃ. "Οταν τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν ἐμβιβάσῃ τὰς δρθάς δόξας καὶ εἰς τῶν ἀγεπιστημόνων τὰς κεφαλὰς, τότε καὶ ὁ κοινὸς λαὸς ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώτεως θὰ διακρίνῃ τοὺς ἀληθινοὺς τῆς δόξης αὐτοῦ προνοητὰς καὶ τοὺς μόνον τὸ ἴδιον συμφέρον ἐπιδιώκοντας. Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν λαλεῖ καὶ γράφει μόνον δσα ἀκριβῶς ἐπισταται, οὐχὶ δὲ τὰ ὑπερβαίνοντα· τὴν δύναμιν αὐτοῦ γράφει δὲ τότε μόγον, ὅταν ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ὠφελήσῃ κοινῶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἴδιας τὴν πατρίδα, οὔτε εἰς κέρδος ἀποβλέπων, οὔτε εἰς τιμᾶς. Οὔτε πατρίδα κολακεύει, οὔτε συμπολίτας· ἐπαινεῖ τὰ καλὰ ἀδόλως, ψέγει τὰ κακὰ μετὰ παρῆσίας καὶ θεατρίζει τοὺς προξένους τῶν κακῶν ὅταν ἐπιμένωσιν ἐν τῷ κατὰ τῆς φιλοσοφίας πολέμῳ. Ὁ ἀληθῶς φιλοσοφῶν τιμᾶ τοὺς συναγωγιζομένους αὐτῷ τὸν καλὸν τῆς τοῦ γένους παιδείας ἀγῶνα, προθυμούμενος νὰ ἐπιστρέψῃ αὐτοὺς, πλανηθέντας ποτὲ, εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν μετ' εὐσχημοσύνης, ἵλαρότητος καὶ ἀνθρωπότητος ἀληθινῆς· λαλεῖ δὲ πάντοτε καὶ γράφει οὐχὶ ὅπως ἀρέσῃ τῷ συρφετώδει ὅχλῳ, οὐ τιγος τὴν τιμὴν ὑπολαμβάνει τιμὴν φαύλου κριτοῦ, ἀλλ' ὅπως ὠφελήσῃ τὴν πατρίδα. Ἀλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς παιδείας οὐδέποτε θὰ πορίσῃ τὴν δροθήν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων κρίσιν, ἀν μὴ διορθώσῃ συγχρόνως καὶ τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν. Οὐδέποτε παύεται λέγων ὁ Κοραῆς ὅτι οὐκιρὸς νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς. Αἱ ἐπιστῆμαι ἀπό τιγος χρόνου εἰσάγονται εἰς τὴν Ἐλλάδα· ἀλλ' ὅπως ὠφεληθῶσιν ἐκ τούτων μὲν οἱ νέοι, ἐκ τῶν νέων δὲ σύμπαν τὸ γένος, δέον νὰ ἔρχωνται πρὸς αὐτὰς οἱ νέοι προπαρεσκευασμένοι δι' ὀρθοτάτης παιδικῆς ἀνατροφῆς· εἰ δὲ μὴ, θὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὰς ὡς μεταχειρίζονται πολλάκις τὸν πλοῦτον δσοι δὲν ἐγεννήθησαν ἐκ γονέων πλουσίων, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου ὑπὸ τῆς ἐνδείας τῶν γρειωδεστάτων ταλαιπωρηθέντες, ἐγένοντο αἴφνης πλούσιοι ὑπὸ τύχης.

Ταῦτα ἐν περιλήψει ἔγραφεν ὁ Κοραῆς τῷ 1809· τρίτῳ δὲ ἔτει ὕστερον, κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τρίτου τόμου τῶν Παραλλήλων Βίων τοῦ Πλουτάρχου, διελεύχανε τὸ αὐτὸν θέμα «λέξει τῷ μεγέθει τῶν λεγομένων

συνεπαιρομένη », διὰ σοφωτέρων ἐπιχειρημάτων, διὰ γλαφυρωτέρου
ύφους καὶ διὰ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ αηλοῦντος καὶ ἀνυψοῦντος τὴν
διάνοιαν τοῦ ἀναγνώστου καὶ μονονούχη εἰς δάκρυα τὴν καρδίαν ἐπι-
κλῶντος· συγχρόνως δὲ προεθυμήθη νὰ ἀπαλλάξῃ τῆς πτωχαλαζονείας
ἐνίσιας τῶν τότε εἰς τὸ δημόσιον παρερχομένων λογίων καὶ χειραγωγήσῃ
αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτὸς ὑπελάμβανεν εὐθεῖαν ὁδόν. Τὸ δεινότατον τῶν συμ-
πτωμάτων τῆς καθόλου ἔθνικῆς καχεξίας ἦτο μέχρι τινὸς χρόνου, κατὰ
τὸν Κοραῆν, ἡ ἀναισθησία, ἀπαραλλάξτως ὡς ἐν τοῖς σωματικοῖς νοσήμασι
δεινότατος κρίνεται τοῦ ἀσθενοῦντος ὁ κίνδυνος, ὅταν ἀναισθητῇ τῶν πό-
νων. “Οτε ὅμως ἥρξατο ἡ Ἑλλὰς νὰ νοῇ τὴν ἴδιαν ἀσθένειαν, ἥρξατο
καὶ νὰ φιλοσοφῇ, διότι κατὰ τὸν Ἐπίκτητον «ἀρχὴ φιλοσοφίας παρά γε
τοῖς ὡς δεῖ καὶ κατὰ θήραν ἀπτομένοις αὐτῆς, συναίσθησις τῆς αὐτοῦ
ἀσθενείας καὶ ἀδυναμίας περὶ τὰ ἀναγκαῖα». Εὐφρόσυνον δὲ τῆς συναί-
σθησεως ταύτης ἐπακολούθημα φαίνεται ὅτι φιλογενεῖς ίατροὶ οὐκ ὀλ-
γοι, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς πατρίδος,
προτείνουσι περὶ παιδείας καὶ γλώσσης συμβουλάς, οὐχὶ μὲν τὰς αὐτὰς,
τεινούσας δὲ ἀπόσας πρὸς τὴν διόρθωσιν αὐτῆς. Καὶ εὐχῆς μὲν ἔργον,
ἄν ἦσαν οἱ ίατροὶ ὄμοφρονέστεροι καὶ ἐφίστων συντονωτέρων εἰς τὸ πρᾶγμα
προσσοχὴν, διότι ἀπ’ ἐναντίας περιπτώσεως τὸ πολυθρύλητον «πολλῶν ία-
τρῶν εἴσοδός μ’ ἀπώλεσε» κινδυνεύει νὰ ἔργον ποτε καὶ ἐνταῦθα διὰ δύο
μάλιστα λόγους. ‘Ο μὲν σωματικὰ νοσήματα θεραπεύων δρεῖλει νὰ
ἀκριβοῖ μόνον τὴν φύσιν τοῦ κακοῦ καὶ τὴν κρᾶσιν τοῦ πάσχοντος· ὁ
δὲ γλώσσαν βεβαρβαρωμένην διορθῶν πρέπει νὰ προσεπαριθμοῖ καὶ τὴν
ἴδιαν φύσιν καὶ κρᾶσιν, διότι μέλος ὅν τοῦ κακῶς ἔχοντος σώματος καὶ
δὴ καὶ συμμετέχων οὗτινος ἐπιδιώκει τὴν ἀπαλλαγὴν παθήματος, πα-
ρέχει ἐγίστε καὶ λεληθότως συμβουλάς, αἵτινες οὐδὲν ἔτερον εἶναι ἢ
προληψεῖς κεφαλῆς νοσούσης καὶ ἀληθινὰ πυρετοῦ παραλαλήματα. Περὶ
πλέον, ἐπὶ τῶν σωματικῶν παθῶν αὐτὸς μὲν ὁ εἰσκαλούμενος ίατρὸς
ποιεῖται ἔναρξιν τῆς θεραπείας, αὐτὸς δ’ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ διαπεραίγει
αὐτήν· ἐπὶ δὲ τῆς διορθώσεως τῆς γλώσσης οἱ τῶν ίατρῶν ἔσχατοι καὶ
τελευταῖοι εἶναι οἱ δόκιμοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, cίτινες δὲν ἀναφαί-
νονται κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὅταν πρῶτον λάβη τὸ βεβαρβαρωμένον
ἔθνος συναίσθησιν τοῦ ίδιου νοσήματος. Εὐτύχημα λοιπὸν δέον γὰρ ὑπο-
ληφθῆ ἀντὸν μόνον, ἐὰν κατ’ ἀρχὰς ἐμφανισθῆσι σπουδαῖοι ἀνδρεῖς
ίκανοι νὰ συλλέξωσι καὶ παράσχωσι τοῖς μέλλουσιν ίατροῖς τὰς γρει-
ώδεις βοτάνας. ‘Ημεῖς οἱ νῦν ποθοῦντες τῆς γλώσσης τὴν βελτίωσιν καὶ

τῆς πατρίδος τὴν εὔκλειαν, μελετῶντες τὸ θεοδίδακτον «γυῶθι σαυτὸν», οὐδὲ ὅμολογήσωμεν, δτὶ ἀπέναντι τῶν ἐπιγενησομένων τῆς γλώσσης νομοθετῶν εἴμεθα ὅτι ριζοτόμοι καὶ φαρμακοπώλαι ἀπέναντι ἰατρῶν καὶ κτίσται ἀπέναντι ἀρχιτεκτόνων. Ἐν τῷ «Λογίῳ Ἐρμῆ» ὀναρέρπετουσί τινες γνώμας ὥσπει τῆς γλώσσης· ἀλλ' οἱ «Ἐλληνες οὔτε Θουκυδίδαι εἴμεθα, οὔτε Πλάτωνες, οὔτε Δημοσθέναι, χαλεπῶς δὲ καὶ μόλις δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τοῖς πρώτοις τῶν λογογράφων, Φερεκύδει, Κάδμῳ, Ἐκαταίῳ. Ἡ κατ' ἐπίφασιν ταπεινὴ θέσις οὐδὲν μὲν ὄντας προστρίβει ἡμῖν, δόξης δὲ πολλῆς οὐδὲ γίνη παραίτιος, ἐὰν προσηκόντινες μοχθήσωμεν εἰς τῶν κακῶν κειμένων τὴν ἀνόρθωσιν καὶ προλειάγωμεν ἀλλοις τὴν ὄδηγο τοῦ εὖ ποιεῖν τὴν «Ἐλλαδα. Ὁ σοφὸς, κατὰ τὸν Χίον Ἀρίστωνα, εἶναι ὅμοιος τῷ ἀγαθῷ ὑποκριτῇ, ὅστις, ἃν τε Θερσίτου, ἃν τε Ἀγαμέμνονος ἀναλάβῃ πρόσωπον, ἐκάτερον ὑποκρίγεται προσηκόντως. Οὐδὲ ἡμεῖς λοιπὸν οὐδὲ ἀμοιρήσωμεν ἐπαίνων, ἐὰν καὶ προσηκόντως καὶ ἐκ τῶν ἐνόντων κοπιάσωμεν, ἀφ' οὗ πρῶτον συνειδῶμεν τινες εἴμεθα, πότε καὶ ποῦ ἐγεννήθημεν, ἐν τίνι βίου καταστάσει διατελοῦμεν καὶ τίνα δυνάμεθα νὰ καταβάλωμεν ἔρανον εἰς τῆς πατρίδος τὴν χρείαν. Μή λησμονήσωμεν δὲ καὶ τοῦτο, δτὶ ἀπὸ τῆς ἡμετέρχς αὐτῶν ἐργασίας ἐξήρτηται ἡ τῶν μελλόντων δοκίμων συγγραφέων ἐπιτυχία· διότι δποίαν ὅν τὴν ἡμεῖς ὕλην καταλίπωμεν αὐτοῖς, τοιαύτην ἐξ ἀνάγκης οὐδὲ ἀνεγείρωσιν ἐκεῖνοι οἰκοδομήν.

Εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν συνέβη ὅτι εἰς τοὺς λαλοῦντας αὐτὴν «Ἐλληνας. Βαθμηδὸν ὅτε ἀπέλειπον ἡμᾶς ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι, ἐξέρρεον ἡμῶν καὶ αἱ δρῦαι τῶν πραγμάτων ίδεαι, ὡν τὴν θέσιν κατελάμβανον προλήψεις διεστραμμέναι καὶ φθεροποιοί. Ἀλλ' αἱ ίδεαι, δρῦαι ἢ πλημμελεῖς, ἀποτελοῦσι τὸ θερέλιον καὶ ἐὴ τὴν ὕλην τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Οἵος ὁ λόγος ὁ ἐνδιαθετος, τοιαύτη καὶ ἡ τούτου εἰκὼν, ὁ λόγος ὁ προφορικός· καὶ τὸ ἀνάπαλιν δὲ, ὁ προφορικὸς, ἐπιδρῶν εἰς τὸν ἐνδιαθετον, ἀπεργάζεται τοῦτον ἐπιχαριτώτερον ἢ ἀχαριτώτερον, πλουσιώτερον ἢ πτωχότερον. Ὁ μὴ δρῦως διανοούμενος λαλεῖ καὶ οὐκ δρῦως· ὁ δὲ πλημμελῶς λαλῶν κωλύει τὸν γοῦν ἀπὸ τοῦ ἀνευρίσκειν τὰ τῆς πλάνης αἴτια καὶ διαστρέφει ἢ καὶ τέλεον καταργεῖ τὴν τοῦ λογίζεσθαι δύναμιν. Τὴν συγάρειαν καὶ ἀμοιβαίνην ἐπιδρασιν τῶν δύο λόγων νοήσαντες οἱ ἀρχαῖοι «Ἐλληνες ἐξέφερον ἀμφοτέρων τὰς ἐργασίας διὰ τοῦ αὐτοῦ ρήματος φράζω καὶ φράζομαι, λέγω καὶ λογίζομαι. «Ἄγονον ἔριν λοιπὸν ἐρίζουσι καὶ οἱ τὰς λέξεις ἀκριβοῦντες, καὶ οἱ τῆς

ἀκριβώσεως ταύτης καταφρονοῦντες ὡς δῆθεν τῆς τῶν πραγμάτων ίδεας μᾶλλον στοχαζόμενοι, δότι, ἐπὶ τέλους, ἔκεινοι μὲν, δρμώμενοι ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων, πειρῶνται νὰ χωρήσωσιν εἰς τῶν πραγμάτων τὴν κατάληψιν, οὔτοι δὲ, καίτο. αἱρούμενοι τὴν περὶ τὰ πράγματα ἀσχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι παντάπασι τῶν λέξεων τὴν ἀκρίβωσιν, φρονοῦσι δ' ἀπλῶς δτι συμφέρει νὰ μὴ μένωμεν ἐπὶ τῶν λέξεων, ἀλλὰ νὰ χωρῶμεν εἰς τὰ διὰ τούτων σημαίνομενα. Τὸ φράζειν καὶ τὸ φράζεσθαι τοσοῦτον ἀδιασπάστως μπάρχουσιν ἀλλήλοις συνημμένα, ὥστε ὁ τὸ ἔτερον διορθῶν ἢ διαστρέφων συνδιορθοῖς ἢ συνδιαστρέφει καὶ τὸ ἔτερον. Αἵρεσις λοιπὸν καὶ προτίμησις ἐννοιας ἢ λέξεως οὐδεμίᾳ εἶναι συγχωρητή· κατὰ τοῦτο δὲ μόνον ἢ λέξις ἦτοι ἡ τῆς λέξεως ἔρευνα δέον νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα τῆς ταξιδεώσεως, καθ' ὅσον, πρὶν ἢ νοήσωμεν πρᾶγμά τι, ἀνάγκη νὰ μάθωμεν τὸ σημαντικότερον· ἔτι δὲ ἀναγκαιότερα φαίνονται τὰ περὶ ὧν δὲ λόγος πρωτεῖα ὑποκειμένου λόγου περὶ ἔθνους βαρβάρου ἢ βαρβαροθέντος, διότι πρὶν ἢ δὲ διδασκόμενος μάθη ὄρθας ίδεας δέον νὰ ἀπομάθῃ ὅσας κέκτηται στρεβλάς· τοιαύτη δὲ ἀπομάθησις δὲν κατορθοῦται χωρὶς ἐρεύνης καὶ καθαρμοῦ τῆς γλώσσης. Εἰς τῶν λέξεων τὴν ἔρμηνεαν ἡσχολήθησαν ἀλλοι τε φιλόσοφοι καὶ οἱ στωικοὶ, νοήσαντες δτι τὸ ἀδιδριστον τῶν λέξεων συνεπάγεται τὸ ἀκατάστατον τῶν ίδεῶν, καὶ τοῦτο πάλιν τὸ ἀκατάστατον τῶν πράξεων, δπόθεν ἢ τῶν ἀνθρώπων κακοδαιμονία. Τῷ δύντι, ἔγειν τῆς διαφορᾶς τοῦ σημαχινομένου μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς λέξεως, πολλοὶ ἢ καλοῦσι τὸ ἀδικον δίκαιον ἢ ἀρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ὅπως ποιήσωσιν ἐλεημοσύνην, ἢ ἀγνοοῦσιν ἔννοιαν ἀμα καὶ χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας, ἐφ' ὃ ἐπὶ τέλους ἀφαιρούμενοι τὴν ἐλευθερίαν αὐτὴν γίνονται ἐξ ἀνθρώπων ἀνδράποδα· καὶ αὐτὰ δὲ τὰ καλὰ γραμματικὰ ἀλλως ἔρμηνεύονται ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καὶ φιλολόγων καὶ ἀλλως ὑπὸ τῶν μισοσόφων καὶ μισολόγων. Ὁρθῶς λοιπὸν διισχυρίσατο δ 'Ἐπικτητος, δτι ἡ τῶν ἀνθρώπων παιδεία ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων, «ἀρχὴ παιδεύσεως ἢ τῶν δνομάτων ἐπίσκεψις»· δρθῶς δὲ ποιοῦντα καὶ τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη πρῶτον βιβλίον ἐφράγτισαν νὰ πορίσωσιν ἑαυτοῖς τὸ λεξικὸν τῆς ίδιας γλώσσης· διότι, ἐφ' ὅσον χρόνον ἔθνος τι ἀμελεῖ νὰ περισυλλέξῃ καὶ διασαφήσῃ τὰ σύμβολα, δι' ὧν ἀποκαλύπτει τὰ ἑαυτοῦ διανοήματα καὶ αἰσθήματα, οὔτε παιδείας καθόλου γίνεται μέτοχον, οὔτε τὴν ἡδη κτηθεῖσαν πλουτίζει, κινδυνεύει δὲ μάλιστα καὶ ταύτην νὰ ἀπολέσῃ ὡς περιφερομένην κατὰ πόλεις καὶ χώρας σποραδικὴν καὶ ἀθησαύριστον. Οἱ "Ελληνες δλίγον διαφέρομεν ἀνθρώπου ἀπολυμένου

ζοφερᾶς καὶ μακροχρονίου φυλακῆς· καθ' θν δὲ τρόπον οὗτος πρῶτον ἐρωτᾷς νὰ μάθῃ τὰς ὀνομασίας τῶν ὑπ' αὐτοῦ δρωμένων πραγμάτων, οὗτο καὶ ἡμεῖς, ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἀμαθίας ἔξερχόμενοι, δέοντα προσεγγίζωμεν μετὰ τοῦ φωτὸς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰς τέως συνήθεις λέξεις, ἐρευνῶντες τί ἔκαστη ἐδήλου παρὰ τοῖς προγόνοις, τί δηλοῖ παρ' ἡμῖν καὶ τίς ἡ κυρία ἔγγοια αὐτῆς, παραβαλλομένης πρὸς ἀντιστοίχους λέξεις τῶν ἀλλών σοφῶν ἔθνων. Τοιαύτην ἐρευναν ἔκαλεσε μὲν δὲ 'Ἐπίκτητος παρακαλούθησιν τῶν ὀνομάτων, διέστειλε δὲ τῆς ἀπλῆς αὐτῶν χρήσεως, καθ' ἥν δὲ διαλεγόμενος λαλεῖ ἀνευ ἐπιγνώσεως τοῦ βάθους τῶν ἰδίων λέξεων, μεταχειρίζεται δὲ ταύτας ἡ γυμνὰς ἰδεῶν ἡ συνημμένας πρὸς ἔγγονας ἀλόγους καὶ κτηνώδεις· «χρῶνται ὡς οἱ ἀγράμματοι ταῖς ἐγγραμμάτοις φωναῖς, ὡς τὰ κτήνη ταῖς φαντασίαις». Παρὰ τοῖς σοφοῖς τῆς Εὐρώπης ἔθνεσιν οὐδεὶς γράφει περὶ πράγματος, οὗ τιγος ἀγνοεῖ τὸ ὄνομα ἥτοι τὴν ἰδέαν καὶ παρακολούθησιν· λαμβάνων δὲ τὸν κάλαμον ἀνὰ χεῖρας, οὔτε τῶν σοφῶν μόνον, οὔτε τῶν ἀσόφων χάριν γράφει, ἀλλὰ σύμπαντος τοῦ ἔθνους· μιμεῖται δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν λεγομένων κλασικῶν, οἵτινες ἀνάξιοι τοῦ δυνματος θὰ ἦσαν, ἀν ἐγραφον μόνον ὑπὲρ μιᾶς τινος τοῦ ἔθνους μερίδος. Τὴν ἔλλειψιν τῶν κλασικῶν ταχέως θὰ ἀναπληρώσωμεν τρεπόμενοι μέσην τινὰ τῆς γλώσσης ὅδον, ἐξ ἣς νὰ ἀνακοινώσωμεν τοῖς ἀπαιδεύτοις εἴ τι ἔχομεν ἀγαθὸν, παράσχωμεν δὲ τοῖς εὐπαιδεύτοις εὐκαιρίαν τοῦ εὑρίσκειν καὶ διδάσκειν βελτίονα. Μέσην δὲ ὁδὸν τρεπόμεθα ἐξετάζοντες ὅσον ἀκριβέστατα τὴν κατάστασιν τῆς ἡμετέρας αὐτῶν γλῶσσης κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Στωϊκῶν. 'Εὰν ἐκ πάσης πόλεως καὶ χώρας ἐλληνικῆς συλλέξωμεν τὴν ὄλην ἥτοι τὰς λέξεις καὶ τὰς φράσεις τῆς γλώσσης, θὰ προβιβάσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους πολλαχῶς. Πρῶτον μὲν θὰ καθάρωμεν τὴν γλῶσσαν ἀπὸ λέξεων ἀλλοφύλων· πολλαχοῦ τῆς 'Ἐλλάδος δηλονότι δυνομάζονται τὰ πράγματα διὰ λέξεων Ἰταλικῶν ἢ τουρκικῶν οὐχὶ διὰ σπάνιων λέξεως ἐμφυλίου, ἀλλὰ διὰ τὴν κατὰ τόπους ἀγνοιαν αὐτῆς· ἀλλ' οὔτε ἡμῖν αὐτοῖς, οὔτε τῇ πατρίδι φέρουσι δόξαν κακούγντες τουρκιστὶ μὲν δὲ Σμυρναῖος, Ἰταλιστὶ δὲ ὁ Κερκυραῖος ὅσα Χίος καὶ Πελοποννήσιος δυνομάζουσιν ἐλληνιστί. Δεύτερον δὲ πλουτίζοντες τὴν γλῶσσαν θὰ παράσχωμεν καὶ τῷ κοινῷ λαῷ μερίδα τινὰ τῆς ὄλης ἐπιστήμης τοῦ ἔθνους· πολλαχοῦ δηλονότι πράγματά τινα ἀμοιροῦσιν δυνματος ἐμφυλίου τε καὶ ἀλλοφύλου μένοντα διὰ τοῦτο ἀπαρατήρητα τοῖς πολλοῖς· μανθάνοντες δημως καὶ οἱ ἐγχώριοι τὰς τούτων ὄνομασίας μανθάνουσι· καὶ τὰ πράγματα, *ἀτιγα*

ἔβλεπον τέως ὡς τὸ κτῆνος τὴν ίδιαν βοσκὴν, η̄ς ἀγνοεῖ τὴν οὐσίαν Τρίτου, δὲν θὰ κινδυνεύωμεν ἔτι νὰ πλάττωμεν λέξεις ἀμφιβόλου ἀρχῆς καὶ γεγέσεως πρὸς δηλωσιν· πραγμάτων ἔχόντων ἥδη δνομα δηλωτικὸν ἐν τῇ γλώσσῃ· αἱ μὴ ἀναγκαῖαι δνοματοποιίαι καὶ δνοματοθεσίαι, ἀντὶ τοῦ πλουτίζειν τὰς γλώσσας, ἐπιφέρουσιν. σύγχυσιν ἢ λήθην τῶν δρθοτέρων καὶ πρεπωδεστέρων· ἀνάγκη ἐπομένως νὰ τηρῶνται τὰ δνόματα τὰ παλαιά, ὅταν μάλιστα η̄ναι καὶ δρθὰ καὶ παντὶ τῷ ἔθνει οἰκεῖα. Τέταρτον, ἐκμανθάνομεν εὐχερέστερον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, η̄ς ἡ τέως ἀμέθοδος παράδοσις η̄ντησεν ἀνευ ἀνάγκης τοὺς κόπους, ἀνέστειλε τὴν εἰς πλείους διάδοσιν αὐτῆς καὶ ἀπεδείχθη αἰτίᾳ οὐκ δλίγων τοῦ ἔθνους ἀτυχημάτων. 'Ο τῶν Λοχρικῶν Ἐπιγραφῶν ἐρμηνευτὴς Οἰκονομίδης ἐδίδασκεν, ὅτι ἡ ἐτυμολογία εἶναι ίδεογονία· παραπλησίως δὲ καὶ ὁ Κορχῆς ἔγραφεν ὅτι δ τὴν 'Ελλάδα περιερχόμενος πρὸς συλλογὴν καὶ ἕρευναν τῶν λέξεων θὰ ἡτο ἄξιος νὰ προσαγορευθῇ οὐχὶ λεξιθήρας, ἀλλὰ γνωσιθήρας. Τῷ ὅντι οὔτε τὴν πεπτωχυῖαν γλώσσαν ἀνορθοῦμεν, ἐὰν μὴ πρῶτον ἀνασκάψωμεν τὰ ἐρείπια αὐτῆς, οὔτε τὰ ἐν αὐτῇ ἐλλείποντα ἀναπληροῦμεν, ἐὰν μὴ ἀκριβώσωμεν τὰ ἐναπολειφθέντα, οὔτε κατασκευάζομεν αὐτὴν, ἐὰν ἀμοιρῶμεν οἰκοδομικῆς θλητῆς, οὐδὲ τὰ ἀμορφαὶ αὐτῆς καὶ δυσειδῆ μετασχηματίζομεν, ἀγνοοῦντες ἂν ἀπανταχοῦ ἔχουσι τὴν αὐτὴν μορφήν. Συνελόντι δ' εἰπεῖν οὐδενὶ τρόπῳ θεραπεύομεν τὴν γλώσσαν ἂν μὴ διαγνῶμεν τό τε πάθος καὶ τὰ πάσχοντα μέρη αὐτῆς· εἰ δὲ μὴ ἐμπλαστροῦμεν τὰ ὑγιηρὰ, καταλείποντες νὰ σφακελίζωσι τὰ ἐλκωδηὶ καὶ πυοειδῆ, ως ποιοῦσιν οἱ σχολαστικοί. Τελευταῖον δὲ, ἀλλ' οὐχὶ ἐλάχιστον ὠφέλημα θὰ προκύψῃ ἡ διάπλασις τοῦ ἥθους τῶν τε 'Ελλήνων καθ' ἔκαστον καὶ τοῦ ἔθνους καθόλου. Πολλαχοῦ τῶν Αὐτοσχεδίων Στογχασμῶν ὁ Κορχῆς ἐνεπέδωσε διὰ παραδειγμάτων τὴν ἀληθειαν, ὅτι ἡ τῇς γλώσσῃς βαρβάρωσις, διαστρέφουσα τῶν λέξεων τὰς ἔννοιας, συνδιαστρέφει καὶ τὰ ἥθη καθ' ὃν τρόπον καὶ τῇς γλώσσῃς ἡ διόρθωσις συγδιορθοῖ καὶ ἀπεργάζεται αὐτὰ ἡμερώτερα. Πολλὰ λ. χ. διδυματα, ψυχικῆς διαθέσεως δηλωτικὰ, ἀλλο τι ἐμφαίνουσι παρὰ τοῖς σοφοῖς καὶ ἀλλο παρὰ τοῖς ἀσόφοις· ἐντεῦθεν διαφωνία, σύγχυσις, ἔριδες· διπέταν διμως διασαφηνισθῇ ἡ τούτων ἐτυμολογία καὶ ἡ ἀληθίης ἔννοια, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ ἀρθῇ ἡ σύγχυσις καὶ νὰ μὴ μεθαρμόσῃ ἔκαστος τάς τε ἔαυτοῦ ίδεας καὶ τοὺς τρόπους πρὸς τὰς δρθῶς ἥδη νοούμενας λέξεις, ὡν χρῆσιν ποιεῖται καθ' ἔκάστην. 'Η λέξις θαῦμα ἐδήλου κατ' ἀρχὰς πρᾶγμα ἡ ἐνέργημα φυσικὸν ἡ τεχνητὸν, ἔξοχον ἡ διὰ κάλλος ἡ διε-

μέγεθος ἢ δι' ἄλλο τι προσὸν ἀπροσδόκητον, ἐπομένως ἐκπλῆσσον τοῦ θεωμένου τὴν ψυχὴν· κατόπιν ἐδήλωσε καὶ αὐτὴν τὴν ἔκπληξιν, τὸν κοινῶς λεγόμενον θαυμασμόν· τελευταῖον διὰ τοῦ θρησκεύματος ἀνέλαβεν ἡ λέξις τὴν ἀρχικὴν σημασίαν, ἀλλὰ μετά τινος έισαφορᾶς· κατ' ἐκείνην μὲν τὸ θαύμα ἦτο πρᾶγμα ἀπροσδόκητον μὲν, φυσικὸν δὲ ἡ τεχνητὸν, κατὰ δὲ τὴν θρησκευτικὴν ἐκδοχὴν ἐδήλωσεν ἀμεσόν τινα τῆς θελας δυνάμεως ἐνέργειαν πάρα τοὺς γόμους τῆς φύσεως. 'Ο τῆς συγχύσεως κίνδυνος ἐνταῦθα προφανῆς· εὐστάθειαν χαρακτῆρος δὲν εἶναι δυνατὸν γὰρ ἔγγονον θαύματα ὑπολαμβάνων πάντα τὰ ἀπροσδόκητα, ὃν ἀγνοεῖ τὴν αἰτίαν· διότι πᾶς ψηφοπαίκτης, θαυματοποιὸς καὶ παροφύλαμιστης διὰ φυσικοῦ τινος ἡ χημικοῦ πειράματος, δι' εὐστρόφου καὶ ταχείας τῶν χειρῶν κινήσεως ἀποδεικνύει αὐτὸν ὅργανον μεγάλων κακιῶν. Σύγχυσις παρομοία συμβαίνει διὰ τοῦ ἐπιθέτου ἄγιος· κατὰ μὲν τοὺς ἀπαιδεύτους δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀγιότητα μόνη ἡ ἀρετὴ, προσαπαιτεῖται δὲ ὁ ἀπὸ τῶν ἐγκοσμίων χωρισμὸς, ἡ τοῦ σώματος σκληραγωγία καὶ δὴ καὶ ἡ θαυματουργία· χρηστὸς ἀνὴρ, ὃν ἀμα χρηστὸς σύμβιός τε καὶ πατὴρ, ἔμψυχον παράδειγμα ἀσκήσεως ἀρετῆς καὶ πληρώσεως τῶν θείων ἐντολῶν, κατὰ τοὺς ἀπαιδεύτους, δὲν εἶναι ἄγιος. Κατὰ τὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν τούναντίον τὸ ἄγιον ἵσα δύναται τῷ ἄγιον καὶ δηλοῖ τὸν καθαρόν. Πρῶτον μὲν ἀγιοι προσηγορεύθησαν οἱ πιστοὶ ὡς καθαρθέντες ἀπὸ τῆς πολυθείας, εἴτα δὲ οἱ ἐνάρετοι ἥτοι οἱ καθαροὶ ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας χριστιανοί. 'Αρετὴ λοιπὸν καὶ 'Αγιότης ἰσοδύναμα. 'Ο ποθῶν νὰ ἔγαιι ἄγιος ὀφείλει νὰ ἔξορκίζῃ τοὺς δακρυογάστρους οὐχὶ τῶν ἀλλων, ἀλλὰ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς, ἀντὶ δὲ τούτων ἐγκαινίζῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀρετῆς. 'Υπάρχουσιν ἀλλαι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ λέξεις, οὖσαι αὐτόχρημα δρισμοὶ πραγμάτων, ὃν εἰς τὴν ἀγάπην ἡ ἀποστροφὴν παρορμῶνται οἱ ἀνθρώποι, ἀμα ἀκούσαντες ἔρμηνευδμενον ὅτι αὐτοὶ οὔτοι καθ' ἐκάστην φέρουσιν ἀνὰ στόμα, ἀλλὰ δὲν καταλαμβάνουσιν. 'Η λέξις δίκαιον, ἡς τὸ μὲν ὅνομα κάθηται ἐπὶ τοῦ χείλους ἀπάντων, ἡ δὲ οὐσία ἐν ταῖς ψυχαῖς δλιγίστων, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ δίκαιον, τὸ ἔλκον τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ ἐπιρρήματος δίκαια, δηλοῦντος «εἰς δύο ἵσα μέρη». 'Ο μέγας 'Αριστοτέλης, ὁ πολλαχοῦ τῶν ἡθικῶν αὗτοῦ καὶ πολιτικῶν συγγραμμάτων ἐτυμολογήσας καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ παροιμίας, ὅπως ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἔννοιαν, ἔγραψε. «Τὸ ἀδίκον, ἀνισον δυ, ἰσάζειν πέιραται δικαστῆς· καὶ καλοῦσιν ἔνιοι τοὺς δικαστὰς μεσιδίους, ὡς ἐὰν τοῦ μέσου τύχωσι, τοῦ δικαίου τευξόμενοι. Μέσον ἀρα τι τῷ

δίκαιων, εἶπερ καὶ ὁ δικαστὴς· ὃ δὲ δικαστὴς ἐπανισοῖ. Διὰ τοῦτο ὄνομάζεται Δίκαιον, ὅτι Δίκαιος ἐστὶν, διόπερ ἂν εἴτις εἶποι Δίκαιον καὶ ὁ Δικαστὴς Δικαστής». Οὐχὶ ἀλλότρια πρὸς τὸ δικάζειν φαίνονται τὰ τῆς καθωματημένης ἴσαξι, ἴσασμὸς ἴσασθησαν τὴν ἐδικαιώθησαν ἦτοι ἔλαβον ἑκάτερος τὸ ἑαυτῷ προσῆκον, οὕτω δὲ ἥρθησαν ἐκ τοῦ μέσου αἱ ἀνισότητες καὶ αἱ διαφοραί. Ἀρκεῖ καὶ ἐνταῦθι, κατὰ τὸν Κοραῆν, μόνη ἡ ἐτυμολογία ὅπως ἐρμηνεύσῃ τὴν φύσιν τοῦ δικαίου καὶ διδάξῃ τινὲς ἄγειν δικαιοσύνης οὔτε ἀγθρώπου πρὸς ἀνθρώπου φίλια εἶναι δυνατή, οὔτε πολλῶν ἀνθρώπων δύνοια εἰναι μᾶλις πολιτείᾳ.

Αἱ ψυχαὶ, κατὰ τὸν θεῖον Πλάτωνα, θεραπεύονται διὰ τῶν ἐπωδῶν ἐκ των, τῶν ἀλλων λεγομένων καλῶν λόγων, οἵτινες ἐμποιοῦσι σωφροσύνην τοῖς ἀκούουσιν· «ἐγγενομένης δὲ καὶ παρούσης τῆς σωφροσύνης, ῥάθιστον ἐστι τὴν ὑγίειαν καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ ἀλλῳ σώματι πορίζειν». Καλῶν ἐπωδῶν καὶ καλῶν λόγων γέμουσι τὰ συγγράμματα τῶν προγόνων, οἵτινες ἦσαν ἀριστοὶ φιλόλογοι ἄμα καὶ φιλόσοφοι, οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ ἀριστοὶ γραμματικοί. Τοὺς καλοὺς δὲ λόγους, τοὺς τελεσιουργοῦντας καὶ τῆς δικαιοίας τὴν ἀγάπτυξιν, καὶ τῆς γλώσσης τὴν κάθαρσιν καὶ ἀγύψωσιν, καὶ τῶν ἡθῶν τὴν ἡμέρωσιν καὶ κοσμιότητα, ἐκάλεσαν καὶ καλὰ γράμματα καὶ παιδείαν ἐγκύρωλιον καὶ φιλολογίαν καὶ δὴ μουσικὴν, ἦτοι τέχνην τῶν Μουσῶν, ἀς οὐδέποτε ἐπλαττον κεχωρισμένας τῶν Χαρίτων, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Πλάτων συγεβούλευε τῷ μαθητῇ Σενοχράτει νὰ θύῃ ταῖς Χάρισι συχνῶς. "Ἄνευ τῶν καλῶν γραμμάτων ἦτοι ἄγει τῆς εὐμεθόδου καὶ φιλοσόφου φιλολογίας, οἱ ἀλλαὶ ἐπιστῆμαι ἀδινατοῦσι νὰ τελέσωσι ψυχῶν ἡμέρωσιν, ὑποβιβάζοντας δὲ εἰς ταπεινότητα τεχνῶν βαναύσων. Μικροῦ καὶ οὐδενὸς λόγου ἀξίων ἐλέγχονται ἐπίσης δὲ τε ἀγράμματος φιλόσοφος καὶ δ ἀφιλόσοφος γραμματικός· ὁ μὲν ἀγγοεῖ τὸ πραγματικὸν, δὲ δὲ τὰ βοηθήματα τοῦ λεκτικοῦ, ἀμφότεροι δὲ ἀμοιροῦνται τοῦ κρατίστου προτερήματος τῶν λογικῶν ζώων, διόπερ συνίσταται εἰς τὸ ἐκδηλοῦν διὰ τοῦ προφορικοῦ τὸν ἐνδιάθετον λόγον τῆς ψυχῆς οὕτως ὕστε νὰ ὠφελῇ ἄμα καὶ νὰ θέλῃ τοὺς ἀκούοντας. Οἱ νέοι λοιπῶν τοῦ γένους διδάσκαλοι, οἱ τῶν ἐπιστημῶν τὴν διδασκαλίαν ἀναλαβόντες, διφείλουσι, κατὰ τὸν Κοραῆν, πάση σπουδὴν καὶ προθυμίαν νὰ συγχρυμολογῶσι τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλολογίαν, διν εἰλιαριγῶς ποθοῦσι γάλαναφλέξωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκροωμένων τὸν πόθον, τὸν ἔρωτα, τὴν θεόσδοτον ἐκείνην μανίαν, ἥτις ἐκλεῖστέ ποτε τὸ ἐλληνικὸν, κλείει δὲ ταῦγε τὰ πεφιλτισμένα ἔθιη τῆς Εὐρώπης, καὶ ἡς ἄγει οὐδέποτε οὐδὲν

ούτε μέγα, ούτε καλὸν τελειοῦται. Τοιαύτη θεόσδοτος μανία, «θείᾳ δόσει διδομένη» μεταδίζεται ταῖς ψυχαῖς οὐχὶ δι' ἀλγέβρας καὶ πειραμάτων φυσικῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς θείας τέχνης τοῦ λαλεῖν καὶ τοῦ γράφειν· ἐμπνέουσι δ' αὐτὴν οἱ ἐπιστάμενοι νὰ συγδέωσιν τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς φιλοσοφίας μετὰ τῶν χαρίτων τῆς μεθοδικῆς φιλολογίας. Οἱ τὸν σύνδεσμον τοῦτον κατορθωμέντες προβαίνουσιν εἰς τὸ τελειότατον τῆς παιδείας καλλίος· ἐὰν δὲ συγχρόνως φάίνωνται καὶ δι' ἀληθῆ σοφίαν θαυμαστοὶ καὶ δι' ἀνυπόκριτον ἀρετὴν σεβάσμιοι, ῥᾴδιως θὰ ἀπεργάσωνται τὰ μὲν ἴδια σχολεῖα ἀληθινὰ γρηστοηθείας ἔργαστηρια, τὴν δὲ ἰδίαν διδασκαλίαν ἐναρμόνιον σύστημα παιδείας, ἀρετῆς καὶ φιλοπατρίας, τοὺς δὲ ἰδίους μαθητὰς εὑξεστα ἄμα καὶ ἐμψυχα ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας ἀγάλματα.

Καταδεῖξας ὁ Κοραῆς τὴν χρείαν τελείου τῆς καθωμιλημένης λεξικοῦ, εἰσηγεῖται τίγι τρόπῳ δυνατὸν νὰ εὔρεθῇ ἡ δαπάνη χάριν τούτου καὶ ἀλλων τοῦ ἔθνους ἀναγκῶν. Αἱ διδακτικώταται τοῦ ἀνδρὸς συμβουλαὶ καὶ προτάσεις, καὶ μετὰ παρέλευσιν δγδοηκονταετηρίδος, δὲν ἀμοιροῦσι σπουδαιότητος, ὡς ἔχουσαι δρμητήριον τὸν φιλόσοφον νοῦν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ κοινῆ συμφέροντος, τὴν διήκουσαν διὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν συγγραφῶν. Οἱ τοῦ Λεξικοῦ τὴν ὕλην μέλλοντες νὰ περισυλλέξωσι γέοι στέλλονται παρὰ τοῦ Κοινοῦ δαπάνη τοῦ Κοινοῦ. Κοινὸν δὲ καλεῖται οὐχὶ ἔνθα τρεῖς ἡ τέσσαρες τῆς πόλεως δυνατοὶ κυβερνῶσιν αὐτογνωμόνως, ἀλλ' ἀδελφότης, προϋποτιθεῖσα λιστητα καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, κοινότητα βάρους καὶ ἀπολαύσεως, δύο δὲ ἡ τρεῖς ἐκλέγουσά ἵνα διοικῶσιν ὡς πατέρες οὐχὶ τετραπόδων ἀγέλην, ἀλλὰ κοινότητα ἀνθρώπων ἐν γρόνῳ ῥῆτῳ. "Οπου μὴ ὑπάρχουσι κοινὰ βάρη καὶ ἀπολαύσεις, ζῆλος ἀληθινὸς ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ ἀδύνατος. 'Ἐφ' ὅσον δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι μὴ ἐμφοροῦνται τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, ἢτις προέρχεται ἐκ μόνης τῆς ἀδελφικῆς ἀναλόγου κοινότητος βάρους καὶ ἀπολαύσεως, ἐφ' ὅσον οἱ μὲν ἀδύνατοι μισοῦσι τοὺς δυνατοὺς διὰ τὴν τῆς δυνάμεως κατάχρησιν, οὕτοι δὲ πάλιν προαιροῦνται νὰ ἀποβιλίνωσι φοβεροὶ μᾶλλον ἢ ἀγαπητοὶ, ἢ κοινὴ τῆς Ἐλλάδος σωτηρία εἴναι τι ἀνέφικτον. 'Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν ἀναγκαῖς ὑπάρχει ἡ κοινὴ τοῦ γένους σύμπαντος συγδρομὴ, ἐν δέον νὰ ἦναι τὸ Κοινόν, ὅποθεν, ὡς ἐκ κέντρου, νὰ ἀφοριῶνται καὶ εἰς δὲ νὰ καταλήγωσι τοῦ ἔθνους αἱ πράξεις καὶ αἱ βουλαὶ, τὸ Κοινὸν Κωνσταντινουπόλεως. 'Ενταῦθα ἱερὸν ἔχουσι καθῆκον νὰ ἀποστέλλωσι γενναῖας εἰσφορὰς πρώτιστα μὲν καὶ μάλιστα οἱ κατὰ χώρας καὶ πόλεις πλούσιοι, ἀφ' οὗ

πεισθῶσιν, ὅτι δὲ μὲν ἔρανος αὐτῶν θὰ γορίζηται παρακαταθήκη ἵερᾳ, οἱ δὲ ἐκ τούτου τόκοι θὰ καταναλίσκωνται εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀναγέννησιν. Παρὰ τὸν ἔρανον τῷ πλουσίῳ δὲ φείλει ἐκάστη πόλις νὰ ἔχῃ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς δύο πυξίδας, τὴν μὲν ὑπὲρ τοῦ ἐγχωρίου ἐκπαιδευτηρίου, τὸ δὲ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστήματος. "Οσα δὲ τῷ μοναστηρίῳ μήτε διατηροῦσι, μήτε θέλουσι νὰ διατηρῶσι διδάσκαλον ἐπιστημῶν ἢ τελλάγοντον γλώσσης ἐλληνικῆς, τούτων τὰ βαλάντια δέον νὰ μεταφέρωνται εἰς τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ὀφέλειαν. Ἐν γρόνοις, καθ' οὓς πολλοὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἡγεμόνων ὀρίζουσι τὰς περισσὰς τῶν μοναστηρίων πρωσόδους εἰς διδάσκαλων σιτηρέσια, αἷσχος οὐδὲ οὐδὲ τοῖς γέμεις ἔχορηγοις πρὸς εὐαρθρίμους μοναχοὺς ὅτι δὲ φείλεται εἰς τὴν τὴν ταλαιπωρον Ἐλλάδα. Κατὰ τὴν φιλοσοφίαν πᾶς ἀνθρωπος πρέπει νὰ τρέψῃται ἐκ τῶν ἑαυτοῦ κόπων· κατὰ τὴν Γραφὴν πρωσετάχθη ὁ ἀνθρωπος ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ νὰ τρώῃ τὸν ἄρτον ἐν ιδρῶτι οὐχὶ ἀλλοτρίων, ἀλλὰ τοῦ ιδίου προσώπου· κατὰ δὲ τὸν Παῦλον «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθίετω».

'Ἐκ τοῦ ἐτησίου τῶν ἔρανων τούτου πρέπει α) νὰ ὀρισθῶσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει βραβεῖα μεγάλα ἢ κοινὰ παρὰ τὰ μικρὰ καὶ μερικὰ τῶν κατὰ χώρας καὶ πόλεις γυμνασίων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης· νὰ τυγχάνωσι δὲ τοῦ μεγάλου οἱ τρίς ἀξιωθέντες τοῦ μικροῦ· β') νὰ αὐξηθῇ ἡ πληθυνὲ τῶν γυμνασίων, ἐν ἐκάστῳ δὲ τούτων νὰ τρέψωνται δωρεὰν καὶ πενήτων παιδεῖς μαθηταὶ ἀπὸ τριῶν ἔως δώδεκα κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως· γ') νὰ στέλλωνται οἱ βραβευόμενοι εἰς τὴν Εὐρώπην, εὐεργέτου τῆς Ἐλλάδος προσαγορευομένου τοῦ προθύμως ἀναλαμβάνοντος τὴν ὑπὲρ αὐτῶν δαπάνην· δ') νὰ ἀμεβῶνται οὐ μόνον οἱ τοῦ λεξικοῦ τὴν βίβλους συλλέγοντες, ἀλλὰ καὶ οἱ μεθερμηνεύοντες εἰς τὴν γλώσσαν βίβλους συντεινούσας γὰρ καθαίρωσι τὰς κεφαλὰς τοῦ ἀπαιδεύτου ὄχλου ἀπὸ σφαλερῶν διοῖδων, ἀντὶ δὲ τούτων νὰ ἐμβάλλωσι δόξας δρθάς, αἵ τινες διεκρίνουσιν ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τὰ ἡμερομένα· ἔ) νὰ βραβεύηται ὁ τὴν ἡδιστηγη καὶ συντομωτάτην ἐπιγνώμην μέθοδον τοῦ διδάσκειν τοὺς παιδεῖς γραφὴν, ἀνάγνωσιν καὶ ἀριθμητικήν· σ') νὰ ἀπολαμβάνῃ προσήκοντα τῷ ἀξιώματι μασθόν δ τοῦ Πατριαρχείου γραμματεὺς, εἰδήμων ἀπὸ τοῦδε διν τῆς τε ἀρχαίας ἐλληνικῆς καὶ ἀλλῶν νεωτέρων γλωσσῶν καὶ εὐμοιρῶν παιδείας ἐγκυρωτόν. Τὸ Πατριαρχεῖον εἶναι αὐλὴ ἡγεμονικὴ, ἡς τὰ ἐγκύρωτα γράμματα δέον οὕτω νὰ συντάσσωνται, ὥστε, εἴτε ἀναγνωσκόμενα, εἴτε μεθερμηνεύομενα,

φέρωσι δόξαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, φαινόμενα ἔλλογά τε καὶ καλὰ, οὐχὶ δὲ
ἀλλόκοτα καὶ τερατώδη, οἷα ἐξήμβλου ἢ τῶν Γραμματικῶν κεφαλῆ,
ἢ μόνον τὸν τῶν τῶν καλῶν γραμματικῶν ἀνεμον κυνοφοροῦσα· ζ') νὰ βελ-
τιωθῇ καὶ τελειωθῇ τὸ πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον κατὰ τὸ παραδειγμα
τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐθιγῶν· ἢ τυπογραφικὴ τέχνη εἶναι εὔρημα θεῖον καὶ
δῶρον οὐράνιον· αὐτὴ ἐνίκησε τὸν παγδαμάτορα χρόνον, διεφύλαξε τὰ
σοφὰ τῶν ἡμετέρων προγόνων παραγγέλματα, διέδωκεν δρθάς δόξας
παρὰ τῷ κοινῷ λαῷ, ἐφώτισε τοσαῦτα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, οὐρανίου δ'
ἀγγέλου δίκην ταράσσει καὶ νῦν τῶν ἐπιστημῶν τὴν κολυμβήθραν καὶ
βαπτίζει τὴν Ἑλλάδα, ἵνα θεραπεύσῃ πολλὰ μακροχρόνια νοσήματα
καὶ καθάρῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ῥύπου τῆς ἀπαλδευσίας· ἣ) νὰ χορηγῇ τὸ
Πατριαρχεῖον πρός τινα λόγιον ὅμοιον τὴν δαπάνην εἰς σύνταξιν καὶ
ἔκδοσιν ἐργμερίδος πολιτικῆς ἀμα καὶ φιλολογικῆς, γραφομένης ἐν τῇ
κοινῇ γλώσσῃ, ἀνθελογουμένης ἐκ παραπλησίων περιοδικῶν συγγραμμάτων
ἄλλων σοφῶν ἐθιγῶν, περιλαμβανούσης δὲ καὶ εἰδήσεις τῶν ἴδιων ἐν
Ἑλλάδι συμβαίνοντων· Ὁ ἔλλην ἀναγνώστης οὐδαιρῶς χρήζει νὰ μαν-
θάνῃ πότε καταχλίνονται ἢ ἐξαγίστανται τοῦ ὑπνου οἱ ἡγεμόνες τῆς
Εὐρώπης, πότε φοιτῶσιν εἰς Οέατρα ἢ ἐξέρχονται εἰς θήραν, πότε συγ-
κροτοῦσι χοροὺς καὶ συμπόσια· συμφέρει δ' αὐτῷ νὰ γινώσκῃ τὰς τῶν
ἀγαθῶν ἡγεμόνων ἀγκθάς πράξεις ὑπέρ τῆς εὐδαιμονίας τῶν ἴδιων ὑ-
πηκόδων, καὶ τὴν ἐπίδοσιν τῆς φιλολογίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐ-
πιστημῶν· θ') νὰ σταλῶσι νέοι πρὸς ἐκπαίδυσιν τοῦ παιδαγωγικοῦ συ-
στήματος τοῦ Πεσταλότση, ὅπερ νέοι εὔρημα τότε δι', πολλοὺς μὲν
εἶχεν ἐπαινέτας, πολλοὺς δὲ χλευαστάς· ὅποτεροι ἐφρόνουν δρθύτερα,
τοῦτο θὰ ἐδείχνυτο ἐκ τῆς πείρας· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ φιλοσοφία καὶ θρη-
σκεία παραγγέλλουσι «πάντα δοκιμάζοντες τὸ καλὸν κατέχετε», συγέφερε,
κατὰ τὸν Κοραῆν, νὰ εἰσαγθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ τοῦ Πεσταλότση μέθοδος
διὰ δύο λόγους. Πρῶτον μὲν, ἢ παρ' ἡμῖν διδασκαλία καὶ παιδαγωγία
τοσοῦτον ὑπάρχει στρεβλή, ὥστε πλειότερον νὰ διαστραφῇ δὲν εἶναι δυ-
νατόν· διὰ τὴν νέας λοιπὸν μεθόδου, εἰ μηδὲν ἄλλο, θὰ μάθωσιν οἱ
διδάσκαλοι τὴν πατρικὴν πρὸς τὰ παιδία ἡμερότητα, ἀποτιθέμενοι τὴν
ἀγριότητα τὴν σκυθικὴν, εἰς ἣν πλεῖστοι ἀτυχεῖς ἄνθρωποι δρεπλουσιν
ἀπαιδευσίαν καὶ δουλοφροσύνην. "Ἐπειτα δὲ ἡ νέα μέθοδος καθιστᾷ ἐν
τῇ κεφαλῇ τῶν παιδῶν εὐχερεστέρας τῶν ἀριθμητικῶν προβλημάτων
τὰς λύσεις. Πολὺν χρόνον πρὸ τοῦ Πεσταλότση ἔγραψεν δ Πλάτων
«πρός τε γὰρ οἰκονομίαν καὶ πρὸς πολιτείαν καὶ πρὸς τὰς τέχνας

άπόσας, ἐν οὐδὲν οὕτω δύναμιν ἔχει παῖδειον μάθημα μεγάλην, ώς ἡ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς διατριβή· τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι τὸν γυστάζοντα καὶ ἀμαθῆ φύσει ἐγείρει καὶ εὐμαθῆ καὶ μνήμονα καὶ ἀγχίσουν ἀπεργάζεται παρὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπιδιδόντα θείᾳ τέχνῃ» (Νομ. σ. 747). Ἐπὶ τῆς πλαταικῆς δὲ ρήτρας λίαν προσφυῶς παρετήρησεν ὁ Κοραῆς, ὅτι οἱ μὲν ἀφιλόσοφοι γραμματικοί, ἃν γῆραιγενεύον τοῖς νέοις τὸ χωρίον, θὰ ἡκρίβουν οὐδὲν ἔτερον ἢ τὰ «Διαβατικὰ» καὶ τὰ «Συγκείμενα» καὶ ἄλλας τῆς Γραμματικῆς χωρίοντας· οἱ δὲ φιλοσοφούντες Εὔρωπαῖοι, τὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου ἐρευνήσαντες, ἐφήρμοσαν αὐτὴν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον, ὅπως ἐκ πείρας μάθωσιν, ἃν ὅντως προβιβάζει τὴν παιδαγωγίαν ἢ συμβουλὴ τοῦ Πλάτωνος. ‘Ο Κοραῆς συνηγορεῖ εὐλόγως ὑπὲρ τῆς παιδαγωγικῆς μεθόδου τοῦ Πεσταλότση· καὶ ἀληθὲς μὲν ὅτι ὁ μεγαλώνυμος οὗτος Ἐλβετὸς εἶναι ὁ ἴδρυτης τῆς νεωτέρας παιδαγωγίας. ’Αλλ’ οὐδεὶς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ προήχθη ἔκτοτε εἰς ἐπιστήμην, ἰδίως διὰ τῶν Γερμανῶν διδασκάλων, ἐπομένως οὐχὶ πάντα ὅσα ὁ Κοραῆς ὑφηγεῖται ισχύουσιν ἐπὶ τῶν καθ’ ἡμᾶς χρόνων.

Εἰς τὴν πατρικὴν ἐπιμέλειαν καὶ φυλακὴν τοῦ Πατριάρχου, ώς μόνου τότε ἐθνάρχου τῶν ‘Ἐλλήνων. προέτεινεν ὁ Κοραῆς νὰ διαπιστευθῇ καὶ ἡ συλλογὴ τῶν περισωζόμενων ἐλληνικῶν χειρογράφων καὶ ἄλλων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος κειμηλίων, ἵνα μὴ περιέρχωνται εἰς χεῖρας ἀλλοδαπῶν. ’Ἐκ τῶν πολλῶν ἀτυχημάτων τῆς τῶν ἐθνῶν βαρβαρώσεως ὁμολογεῖται καὶ τοῦτο, ὅτι οὔτε λύπην αἰσθάνονται ἐφ’ οἵς ἀπώλεσαν ἢ ἀφηρέθησαν, οὔτε ἀναγνωρίζουσι τὴν ἀξίαν τῶν αὐτοῖς ἀπολειπομένων δλίγων θησαυρῶν, ἀφίνουσι δὲ τούτους ἐκ τῶν χειρῶν, ἵνα πλουτίζωσι τοὺς ἀλλοδαποὺς, αἰνέαντες τὴν ἰδίαν πτωχείαν. Πῶς ἀλλως δὲ θὰ ἀποδεῖξωμεν, ὅτι παρῆλθον οἱ ζοφεροὶ χρόνοι τῆς ἡμετέρας βαρβαρότητος, πῶς ἀλλως θὰ κλείσωμεν τῶν κατηγόρων τὰ στόματα, ἐὰν μὴ δηλώσωμεν αὐτοῖς ἀμετάθετον βουλὴν μήτε νὰ χαρίζωμεν ἔτι, μήτε νὰ πωλῶμεν τὰ προγονικὰ κτήματα; Σπαράσσεται ἡ καρδία τοῦ Κοραῆ ἀναγινώσκοντος τὸν κατάλογον ὃν ὁ ἀγγλος Κλάρκιος ἐπορίσατο τότε χειρογράφων ἐκ Πάτμου, Νάξου καὶ ἀλλαχόθεν τῆς Ἐλλάδος καὶ ὃν ἀλλοι ἡγόρασαν ἀγγείων, σκευῶν καὶ λίθων τιμίων. «Ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀναγινώσκοντας ταῦτα νοῦν ἔχοντας Γραικοὺς δὲν θέλει αἰσθανθῆν τὴν αὐτὴν ἐντροπὴν, τὴν αὐτὴν ἀγανάκτησιν καὶ θλίψιν, τὴν ὅποιαν γῆσθάνθη ἐγώ; Τίς δὲν θέλει κλαύσειν καὶ τῆς πατρίδος του τὴν δυστυχίαν καὶ τῶν δλίγων ἐκείνων τὴν ἀνοησίαν, οὓς προθυμοῦνται,

δὲν ἐξεύρω διὰ ποίου δργὴν Θεοῦ, νὰ τὴν καταποντίσωσι καὶ πάλιν εἰς τὴν ἀπὸ τὴν ὄποιαν μόλις ἥρχισε νὰ σηκώνῃ τὴν κεφαλὴν ἀπαιδευσίαιν;» Πρὸς περιστολὴν τοῦ ὅλεθρίου κακοῦ ἀπέτεινεν δὲ Κοραῆς πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς ἑξῆς φρονιμωτάτας προτάσεις· α) διὰ πατριαρχικῆς φιλοστόργου συμβουλῆς καὶ, ἐξν δεήση, δι' ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐλληνικῶν χειρογράφων δωρεὰ καὶ πώλησις πρὸς ἀλλοδαπούς· β') ὁ κύριος χειρογράφου τιγδὸς ἀγγέλλει τὴν κατοχὴν αὐτοῦ τῇ Συνόδῳ, ητις ἡ ἀγοράζει ἡ δανείζεται αὐτὸν χάριν ἀπογραφῆς· γ') πατριαρχικὸς ἔξαρχος λόγιος καὶ τῶν καλῶν ἐραστῆς στέλλεται ὑπὸ τῆς Συνόδου εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον μοναστήρια ὅπις συγαθροίσῃ τὰ αὐτόνια χειρόγραφα· δ') Ιδρύεται μεσεῖον ἐλληνικὸν διατηρούμενον ἐκ τῆς συγεισφορᾶς ἐμπόρων ὄμογενῶν, καὶ ἀνὰ πᾶν ἔτος ὑπὸ τοῦ λογιωτάτου τῶν Ἀρχιερέων καὶ τριῶν ἐπιστατῶν ἑξεταζόμενον, ἵνα φανῇ, ἐν πάντα κείνται ἀσφαλῶς κατὰ γώρων, ἡ δι χειρες βέβηλοι ἐσύλησαν τὴν ιερὰν παρακαταθήκην.

Ἐν τῷ παρατελευταίῳ καὶ τελευταίῳ μέρει τῶν Αὐτοσχεδίων Στοχασμῶν, πραγματεύεται δὲ Κοραῆς καθόλου τίγι τρόπῳ προεχώρει ἡ παιδεία καὶ τίνα μέσα ἐπιταχύγουσιν ἡ βραδύνουσιν αὐτὴν· προσαρμόζων δὲ ἔπειτα τὴν καθόλου θεωρίαν ἐπὶ τὸ ἐλληνικὸν γένος, παραβάλλει τὴν τότε καὶ τὴν προτέραν κατάστασιν, καταδεικνύων, ὅτι τῆς παρελθούσης εὔτυχεστέρα εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, ταύτης δὲ πάλιν εὔτυχεστέρα θά καταστῇ ἡ μέλλουσα, ἐν μὴ ἐλαττωθῇ δὲ ζῆλος μεθ' οὗ οἱ "Ελληνες διατρέχουσι τὸ στάδιον τῆς ἀναγεννήσεως. "Οσῳ ἡ παιδεία τοῦ ἔθνους βαίνει ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐξαπλοῦται εἰς πλείονας, τοσούτῳ ὠφελιμώτεροι γίνονται οἱ παιδεύοντες αὐτό. Τὸ ἔθνος ὅμως, ἔνεκα τιὸν ζώντων καὶ παρόντων αὐτοῦ παιδευτῶν, οὐδὲν ἔχει δικαίωμα νὰ καταφρονῇ τῶν πρόσθεν, διότι τοῦτο θὰ ἦτο ἀσύγγνωστος ἀχαριστία πρὸς ἐκείνους, ὡν ἀνευ οὕτοι δὲν θὰ ἐγεννῶντο· «εἰ μὴ ἡν Χρύσιππος, οὐκ ἀν ἡν ἐγώ», ἔλεγε καὶ δὲ Καρνεάδης· ἐν δὲ πάλιν εὑρέθησαν ἐξ ἐκείνων τινὲς πολυμαθέστεροι, οὐδὲ τότε πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἐντεῦθεν ἀφορμὴν νὰ ἐξευτελίζῃ τὴν παρὰ τῶν ζώντων ὡφέλειαν, διότι παρὰ τὴν ἀχαριστίαν θὰ ἦτο τοῦτο καὶ ἡλιθιότης μεγίστη. Οἱ χρόνοι διαδέχονται ἀλλήλοις, ἀλλεπάλληλοι δὲ καταβαίνουσιν εἰς τὸν ἄδην οἱ ζῶντες· τὸ ἔθνος ὅμως μένει καὶ νομίζεται πρόσωπον ἀθάνατον. "Οταν λοιπὸν κρίνῃ τὴν ποσότητα τῆς εἰς τὰ καλὰ προκοπῆς, κρίνει τὴν ίδιαν κατάστασιν· τῆς κρίσεως δὲ ταύτης τὸ δίκαιον μέτρον είναι οὐχι